

Examen VMBO-GL en TL

2017

tijdvak 1
dinsdag 16 mei
9.00 - 11.00 uur

geschiedenis en staatsinrichting CSE GL en TL

Dit examen bestaat uit 45 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 65 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Staatsinrichting van Nederland

- 1p 1 Welke uitspraak over de nieuwe Grondwet van 1848 is juist?
De voorzitter van de commissie die de nieuwe Grondwet van 1848 heeft geschreven, was een
- A feminist.
 - B katholiek.
 - C liberaal.
 - D socialist.

Gebruik bron 1.

- 1p 2 In de bron vindt een discussie plaats tussen de koning en een minister.
→ Wie heeft er op basis van de Grondwet van 1848 gelijk: de **koning** of de **minister**? Geef ook één argument voor je keuze.

Doe het zo:

De koning / de minister (maak keuze) heeft op basis van de Grondwet van 1848 gelijk, want ... (geef argument).

Gebruik bron 2.

- 2p 3 Stel, je doet onderzoek naar socialistische bijeenkomsten rond 1900 en je vindt deze bron. Je twijfelt of de bron betrouwbaar is of niet.
- Geef één argument waaruit blijkt, dat dit een **betrouwbare** bron kan zijn voor jouw onderzoek.
 - Geef ook één argument waaruit blijkt, dat dit een **onbetrouwbare** bron kan zijn voor jouw onderzoek.

Doe het zo:

betrouwbaar, want ... (geef argument)

onbetrouwbaar, want ... (geef argument)

- 2p 4 Hieronder staan twee **politieke wensen** van de katholieken rond 1900:
- 1 De overheid moet zorgen voor betere arbeidsomstandigheden.
 - 2 Er moet financiële gelijkstelling komen van het bijzonder onderwijs en het openbaar onderwijs.
- Hieronder staan vier **groepen**:
- a feministen
 - b liberalen
 - c protestanten
 - d socialisten
- Deze groepen waren het soms met de katholieken eens over hun politieke wensen en soms ook niet.
- Geef per politieke wens van de katholieken aan bij welke groep die wens óók past. **Let op!** Een groep mag maar één keer worden gebruikt. Er blijven twee groepen over.
- Doe het zo:*
- Bij wens 1 past ook groep ... (vul letter in).
Bij wens 2 past ook groep ... (vul letter in).
- Gebruik bron 3.*
- 1p 5 Kandidaat 1 is gekozen in Amsterdam. Hij wordt volksvertegenwoordiger in de Tweede Kamer.
- Volgens welk kiesstelsel is de kandidaat gekozen?
- 1p 6 Welke actiepunten horen bij de Eerste Feministische Golf?
Vrouwen uit de Eerste Feministische Golf eisten
- A gelijke politieke rechten + herverdeling van huishoudelijke taken.
 - B herverdeling van huishoudelijke taken + kinderopvang.
 - C kinderopvang + recht op abortus.
 - D recht op abortus + toegang tot hoger onderwijs.
 - E toegang tot hoger onderwijs + gelijke politieke rechten.
- 1p 7 Tijdens de Tweede Wereldoorlog vond er een rechtszaak plaats tegen een communist. De rechter zei op een bepaald moment: "IK bepaal welke wet hier geldt. IK maak hier de wet."
- Speelt deze rechtszaak zich af binnen een **dictatuur** of binnen een **rechtsstaat**? En is er sprake van scheiding van de machten of niet?
De rechtszaak speelt zich af
- A binnen een dictatuur, want er is geen scheiding van de machten.
 - B binnen een dictatuur, want er is wel scheiding van de machten.
 - C binnen een rechtsstaat, want er is geen scheiding van de machten.
 - D binnen een rechtsstaat, want er is wel scheiding van de machten.

- 1p 8 Er zijn landen met een koning als staatshoofd. Die landen noemen we een **monarchie**. Er zijn ook landen met een president als staatshoofd. Die landen noemen we een **republiek**.
→ Welke staatsvorm vind jij beter? Verklaar je keuze met behulp van één **politiek** argument dat daarbij past.

Doe het zo:

Ik vind een ... (vul in: monarchie of republiek) een betere staatsvorm, omdat ... (noem één politiek argument).

- 1p 9 Tijdens een rechtszaak in Nederland spreekt iemand de volgende zin uit: 'Ik eis een taakstraf van vier weken'.

Wie spreekt deze woorden uit en tot wie richt hij zich?

- A De spreker is de advocaat; hij richt zich tot de jury.
- B De spreker is de advocaat; hij richt zich tot de rechter.
- C De spreker is de officier van justitie; hij richt zich tot de jury.
- D De spreker is de officier van justitie; hij richt zich tot de rechter.

- 1p 10 Stel, er is een Nederlandse actiegroep opgericht die de regering verzoekt om een bepaalde televisie-uitzending te verbieden. De actiegroep roept iedereen in Nederland op dit verzoek te ondertekenen.

Van welke grondrechten maakt de actiegroep gebruik?

- A de vrijheid van godsdienst + de vrijheid van vereniging
- B de vrijheid van godsdienst + het recht op rechtsbijstand
- C het recht van petitie + de vrijheid van vereniging
- D het recht van petitie + het recht op rechtsbijstand

Gebruik bron 4.

- 2p 11 Het Tweede Kamerlid maakt gebruik van een recht.

Hieronder staat een invulopdracht over dit recht:

- 1 Het recht in de bron is het recht van ... (**amendement / enquête / interpellatie**).
- 2 Het recht waarvan gebruik gemaakt wordt in de bron is een recht dat ... (**alleen de Eerste Kamer heeft / alleen de Tweede Kamer heeft / beide Kamers hebben**).
- 3 Dit recht hoort bij de ... (**controlerende / uitvoerende / wetgevende**) ... macht.

→ Kies telkens uit de drie mogelijkheden.

Doe het zo:

zin 1 = ... (kies uit: amendement / enquête / interpellatie)

zin 2 = ... (kies uit: alleen de Eerste Kamer heeft / alleen de Tweede Kamer heeft / beide Kamers hebben)

zin 3 = ... (kies uit: controlerende / uitvoerende / wetgevende)

1p 12 Door gasboringen komen in de provincie Groningen aardbevingen voor. Schade aan huizen en boerderijen is hiervan het gevolg. Mensen in het gebied van de gasboringen voelen zich onveilig. Zij vinden dat de overheid zich niet heeft gehouden aan een grondrecht.

Welk grondrecht wordt bedoeld?

- A het recht op bestaanszekerheid
- B het recht op bewoonbaarheid van het land
- C het recht op rechtsbijstand
- D het recht op vrijheid van meningsuiting

Gebruik bron 5.

1p 13 Uit de bron blijkt dat de coalitie een probleem kan krijgen om haar beleid uit te voeren.

→ Welk probleem wordt bedoeld?

2p 14 Vanaf de Grondwet van 1848 tot nu is er in de staatsinrichting van Nederland het een en ander veranderd. Sommige veranderingen zorgden ervoor, dat de burgers meer politieke invloed kregen op het bestuur.

→ Noem één verandering die de politieke invloed van de burgers op het bestuur in Nederland heeft vergroot. Geef ook aan waardoor deze verandering de invloed van de burgers groter maakte.

Doe het zo:

verandering: ...

deze verandering maakte de invloed van de burgers groter, omdat ...

Staatsinrichting van Nederland

bron 1

De minister van Oorlog beschrijft in zijn dagboek een discussie met de koning over wie in Nederland het recht heeft om militairen te benoemen en te bevorderen (1875):

De minister: “Ik wil een aantal militairen benoemen en bevorderen. U houdt dat tegen.”

De koning: “In de grondwet staat dat *ik* het oppergezag over het leger heb. *Ik* benoem en bevorder militairen zoals *ik* dat wil en wanneer *ik* dat wil.”

De minister: “Majesteit, ik wil u niet onder druk zetten. Ik wil u juist dienen. Maar u kunt niet een besluit nemen waar ik het als minister niet mee eens ben. Dat is in strijd met de Grondwet van 1848.”

bron 2

Een journalist schrijft in een protestantse krant een artikel met de titel ‘Een bijeenkomst van socialisten’ (1896):

“Nog nooit vonden tijdens een openbare bijeenkomst zulke walgelijke situaties plaats. Van deze situaties doe ik hier uitgebreid verslag. Toen een voorstel werd besproken, begonnen de mensen op de tribune de voorzitter uit te schelden met de woorden ‘Ellendeling! Machtswellusteling! Vuile hond!’ Stokken en hoeden vlogen door de zaal. Met de grootste moeite kon de voorzitter de mensen kalmeren.”

bron 3

Hieronder staan de verkiezingsuitslagen van een wijk in Amsterdam voor de verkiezingen van de Tweede Kamer. Kandidaat 1 wordt gekozen als één van de volksvertegenwoordigers uit de stad Amsterdam:

kandidaat	aantal stemmen in de 1e ronde	percentage in de 1e ronde	aantal stemmen in de 2e ronde	percentage in de 2e ronde
kandidaat 1	596	31%	1217	54%
kandidaat 2	574	30%	1038	46%
kandidaat 3	334	18%		
kandidaat 4	301	16%		
kandidaat 5	102	5%		

bron 4

In de Tweede Kamer worden tijdens een vergadering aan een minister de volgende vragen gesteld:

vraag 1: Deelt u de mening dat het ontoelaatbaar is dat de prijs van stroom gemiddeld 21 procent gestegen is?

vraag 2: Kunt u uitleggen waarom hardwerkende mensen volgend jaar opnieuw fors meer voor gas moeten gaan betalen terwijl de olieprijs daalt?

vraag 3: Wat gaat u doen om te voorkomen dat de stroom- en gasprijzen voor onze burgers nog verder stijgen?

bron 5

aantal zetels van een coalitie in de Staten-Generaal:

	aantal zetels van een coalitie	maximaal aantal zetels
Tweede Kamer	76	150
Eerste Kamer	30	75

Historisch overzicht vanaf 1900

Gebruik bron 6.

- 2p 15 Tijdens de Eerste Wereldoorlog vochten de Centralen en de Geallieerden tegen elkaar.

→ Welke landen hoorden toen bij welk bondgenootschap? Schrijf alleen de nummers op.

Doe het zo:

Bij de Centralen hoorden ... (vul nummers van de landen in).

Bij de Geallieerden hoorden ... (vul nummers van de landen in).

- 2p 16 Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog was er veel enthousiasme onder de Duitsers om oorlog te voeren.

→ Geef in enkele zinnen een verklaring voor het enthousiasme om oorlog te voeren. Gebruik daarbij de volgende drie begrippen in een juiste samenhang en betekenis: **nationalisme**, **militarisme** en **bondgenootschap**.

Doe het zo:

Veel Duitsers waren enthousiast om oorlog te voeren, omdat ... (geef een verklaring met behulp van de drie genoemde begrippen).

- 2p 17 Hieronder staan vijf gebeurtenissen die te maken hebben met de Eerste Wereldoorlog:

- 1 De eerste Belgische vluchtelingen werden in Nederland opgevangen.
- 2 De wapenstilstand tussen Duitsland en Frankrijk werd getekend.
- 3 Duitsland verklaarde de oorlog aan Frankrijk.
- 4 In Rusland brak de revolutie uit.
- 5 Kroonprins Frans Ferdinand werd in Sarajevo vermoord.

→ Zet deze gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Schrijf alleen de nummers op.

Doe het zo:

Eerst ..., dan ..., daarna ..., vervolgens ... en ten slotte ... (vul nummers in).

Gebruik bron 7.

- 2p 18 Hieronder staan vier mogelijke redenen voor de communistische leiders om het verloop van de Russische Revolutie van 1917 **opzettelijk** mooier weer te geven dan die in werkelijkheid was.

Zij wilden in 1920 dat het leek alsof:

- 1 de Communistische Partij een felle strijd voerde om het Winterpaleis te veroveren.
- 2 de Communistische Partij voor rust, vrede en stabiliteit zorgde.
- 3 de revolutie door een groot deel van de bevolking werd gesteund.
- 4 de revolutie een goede reden was om met de Eerste Wereldoorlog te stoppen.

→ Welke **twee** redenen voor de communistische leiders zijn te herkennen **in de bron**? Schrijf alleen de nummers op.

Gebruik bron 8.

- 2p 19 Hieronder staan vijf begrippen die te maken hebben met het nationaal-socialisme:

- 1 censuur
- 2 gelijkschakeling
- 3 indoctrinatie
- 4 Lebensraum
- 5 rassenwet

→ Welke **twee** begrippen passen bij de wet over de Hitlerjugend? Schrijf alleen de nummers op.

Gebruik bron 9.

- 1p 20 Welke begrippen passen bij het dagboekfragment?

- A censuur en persoonsverheerlijking
- B censuur en zuiveringen
- C showprocessen en persoonsverheerlijking
- D showprocessen en zuiveringen

- 2p 21 Duitsland en de Sovjet-Unie sloten in 1939 een verdrag. Dit verdrag hield in dat de twee landen elkaar niet zouden aanvallen. Gezien de politieke ideeën van Hitler waren veel mensen verbaasd dat hij akkoord ging met dit niet-aanvalsverdrag.

→ Geef een verklaring voor deze verbazing.

Doe dit door:

- eerst de twee ideologieën van de beide landen te noemen, en
- daarna een reden te geven voor de verbazing, gezien de buitenlandse politieke plannen van Hitler.

Gebruik bron 10.

- 1p 22 Een bewering: de situatie van de Nederlander uit de bron is **anders** dan de situatie van de meeste Nederlanders in Nederlands-Indië in die tijd.

→ Noem één verschil tussen de situatie van de Nederlander uit de bron en de situatie van de meeste Nederlanders in Nederlands-Indië in die tijd.

Gebruik bron 11.

- 1p 23 Welk begrip hoort bij de bron?

- A capitulatie
- B collaboratie
- C deportatie
- D distributie

Gebruik bron 12.

- 1p 24 Iemand beweert dat deze foto een symbool is van de Holocaust.

→ Geef een argument voor deze bewering.

Gebruik bron 13.

- 2p 25 Zet de vijf afbeeldingen in de juiste volgorde, van vroeger naar later.

Doe het zo:

Eerst afbeelding ..., dan ..., daarna ..., vervolgens ... en ten slotte ... (vul nummers in).

Gebruik bron 14.

- 1p 26 Welk begrip hoort bij de bron?

- A collaboratie
- B collectivisatie
- C dekolonisatie
- D mobilisatie

Gebruik bron 15.

- 1p 27 De onafhankelijkheidsverklaring van Israël wordt voorgelezen door de eerste regeringsleider van Israël.

→ Hoe heet deze persoon?

Gebruik nogmaals bron 15.

- 1p 28 Bij deze gebeurtenis is bewust een foto van Theodor Herzl, de grondlegger van het zionisme, opgehangen. Dit had te maken met het politieke doel dat Herzl had.
→ Geef aan welk verband er bestaat tussen het zionisme en de gebeurtenis in de bron.

Gebruik bron 16.

- 1p 29 Voor welke piloten is de tekening gemaakt? En naar aanleiding van welke gebeurtenis?
- A gemaakt voor Amerikaanse piloten; naar aanleiding van de Blokkade van Berlijn
 - B gemaakt voor Amerikaanse piloten; naar aanleiding van de bouw van de Berlijnse Muur
 - C gemaakt voor Duitse piloten; naar aanleiding van de bombardementen op Londen
 - D gemaakt voor Duitse piloten; naar aanleiding van de verdediging van Berlijn tegen luchtaanvallen

Gebruik bron 17.

- 1p 30 Uit welke periode komt dit affiche? En met welk doel wordt er om vrijwilligers gevraagd?

	periode	doel affiche
A	5 mei 1945 - 17 augustus 1945	Indonesië na de Japanse bezetting weer op te bouwen
B	5 mei 1945 - 17 augustus 1945	Japan uit Indonesië te verdrijven
C	17 augustus 1945 - 27 december 1949	Indonesië na de Japanse bezetting weer op te bouwen
D	17 augustus 1945 - 27 december 1949	Japan uit Indonesië te verdrijven

- 2p 31 In Roermond staat een Nationaal Indië-monument. Het monument herinnert aan de duizenden Nederlandse militairen die **na** 1945 in Indonesië zijn gesneuveld. Er is in Nederland discussie over dit monument. Sommige Nederlanders vinden het goed dat dit monument er is. Andere Nederlanders vinden het niet goed.
→ Geef per reactie één bijpassend historisch argument.
Doe het zo:
Sommige Nederlanders vinden het goed dat dit monument er is, want ... (geef argument).
Andere Nederlanders vinden het niet goed dat dit monument er is, want ... (geef argument).

- 1p 32 Na de Tweede Wereldoorlog werden sommige staten in Europa satellietstaten genoemd.
Wat voor regeringen waren aan de macht in deze satellietstaten?
- A communistische regeringen
 - B democratische regeringen
 - C kapitalistische regeringen
 - D liberale regeringen

Gebruik bron 18.

- 2p 33 De poster is gemaakt in opdracht van een militair bondgenootschap. Met de poster wordt duidelijk gemaakt dat er sprake is van bescherming tegen een vijand.
→ In opdracht van welk bondgenootschap is de poster gemaakt? En welke vijand wordt bedoeld?
- Doe het zo:*
Het bondgenootschap is ... (noem de naam van het bondgenootschap).
De vijand is ... (noem de vijand).

Gebruik bron 19.

- 2p 34 Na afloop van de Zesdaagse Oorlog zijn de meningen over deze prent verdeeld. De een vindt dat de prent een **juist** beeld geeft van de Zesdaagse Oorlog. De ander vindt dat de prent een **onjuist** beeld geeft van de Zesdaagse Oorlog.
→ Geef voor beide meningen één historisch argument dat daarbij past.
- Doe het zo:*
De prent geeft een juist beeld van de Zesdaagse Oorlog, omdat ... (geef historisch argument).
De prent geeft een onjuist beeld van de Zesdaagse Oorlog, omdat ... (geef ander historisch argument).

Gebruik bron 20.

- 2p 35 In de twintigste eeuw was er sprake van een Eerste en een Tweede Feministische Golf.
→ Geef één reden waarom de oproep in de prent mogelijk werd gemaakt dankzij de **Eerste** Feministische Golf.
→ Geef ook één reden waarom de prent past bij de doelen van de **Tweede** Feministische Golf.
- Doe het zo:*
De oproep in de prent is mogelijk gemaakt dankzij de Eerste Feministische Golf, omdat ... (geef reden).
De prent past bij de doelen van de Tweede Feministische Golf, omdat ... (geef reden).

Gebruik bron 21.

- 1p 36 Het bezoek van president Sadat aan Jeruzalem betekende het begin van een toenadering tussen Egypte en Israël. President Carter van de Verenigde Staten hielp hierbij. Uiteindelijk heeft deze toenadering geleid tot de Camp David-akkoorden.

Wat laat de prent zien over het begin van het toenaderingsproces?

- A Egypte neemt een groot risico, omdat de Verenigde Staten nog niet meewerken.
- B Egypte neemt een groot risico, omdat Israël nog niet wil meewerken.
- C Israël neemt een groot risico, omdat de Verenigde Staten nog niet meewerken.
- D Israël neemt een groot risico, omdat Egypte nog niet wil meewerken.

Gebruik bron 22.

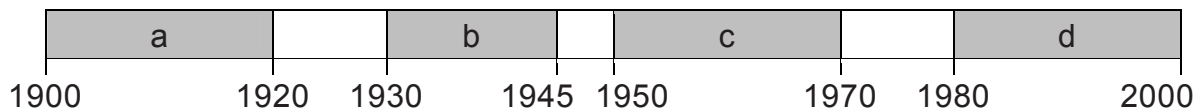
- 1p 37 In de bron is een ontwikkeling te zien.
→ Noem een historische gebeurtenis als oorzaak van die ontwikkeling.

- 1p 38 Welke combinatie van oorzaak en gevolg is juist?

	oorzaak	gevolg
A	glasnost	ineenstorting Oostblok
B	ineenstorting Oostblok	perestrojka
C	perestrojka	satellietstaten
D	satellietstaten	glasnost

Gebruik bron 23.

- 2p 39 Hieronder staat een tijdbalk:

→ Geef per afbeelding aan welke periode (a, b, c of d) daarbij hoort.

Let op! Een periode mag meer dan één keer worden gebruikt.

Doe het zo:

Afbeelding 1 hoort bij periode ... (vul letter in).

(enzovoort tot en met afbeelding 5)

Gebruik bron 24.

- 1p 40 Welke uitspraak past bij de ontwikkeling die te zien is in de bron?

- A De EU-landen werken samen om terrorisme te bestrijden.
- B De NAVO gaat samenwerken met vroegere tegenstanders.
- C In Europa gaat het nationalisme weer een belangrijke rol spelen.
- D In Europa wordt het Warschaupact opgeheven.

- 1p 41 Van een website over de Europese Unie:
- Deze instelling mag meebeslissen over EU-wetten en de EU-begroting.
 - Deze instelling houdt toezicht op alle werkzaamheden van de Europese Unie.

Over welke instelling gaat het?

- A over de Europese Commissie
- B over de Europese Raad van Ministers
- C over het Europees Parlement
- D over het Europese Hof van Justitie

- 2p 42 In 2001 werd de euro ingevoerd.
- Noem één **economische** reden en één **politieke** reden voor de invoering van de euro.

- 1p 43 Hieronder staan vier internationale gebeurtenissen:

- 1 de moord in 1914 op kroonprins Frans Ferdinand
- 2 de beurskrach van 1929 op Wallstreet
- 3 de Duitse inval in 1940 in Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk
- 4 de aanslag op de Twin Towers op 11 september 2001

Deze gebeurtenissen hebben allemaal geleid tot belangrijke politieke besluiten **in Nederland**.

- Kies eerst een gebeurtenis die volgens jou de grootste politieke gevolgen had in Nederland. Noem daarna een politiek besluit dat de Nederlandse regering nam als gevolg van deze gebeurtenis.

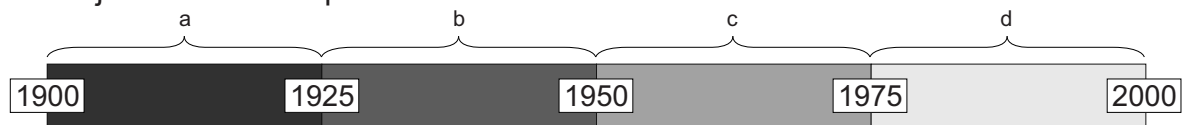
Doe het zo:

gebeurtenis: ... (vul nummer in)

een politiek besluit: ... (noem politiek besluit)

- 3p 44 Hieronder staan zes gebeurtenissen uit de geschiedenis van Albert Heijn in Nederland:
- 1 Aan het eind van de Hongerwinter wordt Zweeds witbrood ook in Albert Heijn-winkels verkocht.
 - 2 Door de oliecrisis worden vuilniszakken bij Albert Heijn duurder.
 - 3 In de fabrieken van Albert Heijn werken de eerste Turkse gastarbeiders.
 - 4 Klanten kunnen informatie vinden op de website van Albert Heijn.
 - 5 Ondanks de economische crisis na de beurskrach is het aantal Albert Heijn-winkels in tien jaar tijd verdubbeld.
 - 6 Tijdens de onbepaalde duikbotenoorlog moet Albert Heijn van de Nederlandse regering distributiebonnen accepteren voor boter, kaas, meel en eieren.

Een tijdbalk met vier periodes:

→ Geef per gebeurtenis aan in welke periode deze plaatsvindt. Schrijf alleen een letter op. **Let op!** Een periode kan meerdere keren worden gebruikt.

Doe het zo:

Gebeurtenis 1 speelt zich af in periode ... (vul letter in).
(enzovoort tot en met gebeurtenis 6)

Gebruik bron 25.

- 2p 45 Hieronder staan twee begrippen die gaan over Nederland na 1990:
- 1 multiculturele samenleving
 - 2 secularisatie
- Geef per begrip één reden waarom dit past bij het persbericht.

Doe het zo:

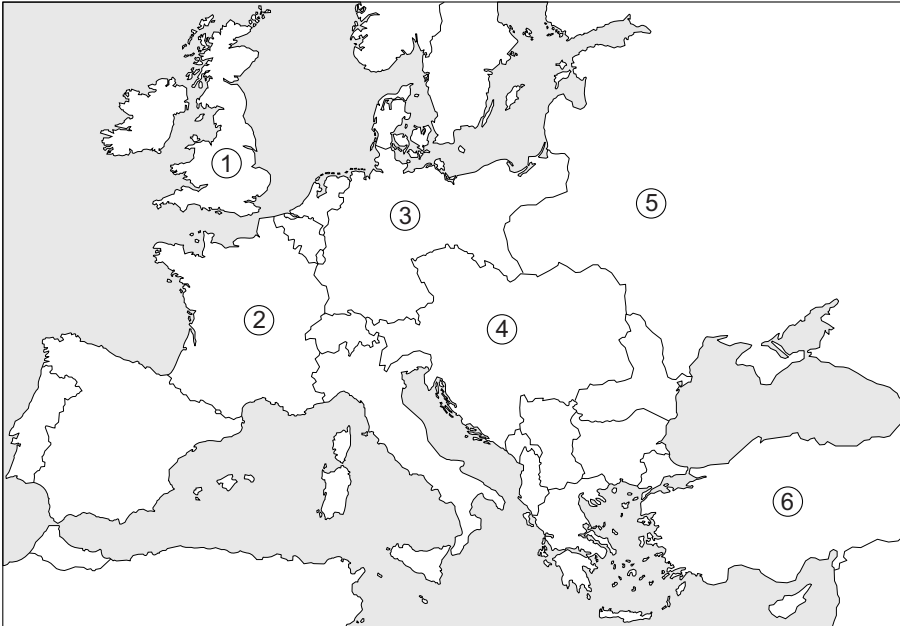
Begrip 1 past bij het persbericht, omdat ... (noem reden).

Begrip 2 past bij het persbericht, omdat ... (noem reden).

Historisch overzicht vanaf 1900

bron 6

Europa in 1914:

bron 7

In 2013 stond in een geschiedenistijdschrift het volgende over de Russische Revolutie:

In oktober 1917 bevond de regering van Rusland zich in het Winterpaleis in Sint Petersburg. Er werden door de communisten granaten op het paleis afgevuurd, die nauwelijks doel troffen. De paar militairen die het Winterpaleis moesten beschermen, gingen ervandoor. Kleine groepjes communisten klommen door een raam naar binnen en namen de ministers gevangen.

In 1920 werd deze gebeurtenis in opdracht van de Communistische Partij met honderden mensen nagespeeld. Zij speelden dat er een grote, heldhaftige bestorming van het paleis door het volk had plaatsgevonden. Foto's van de nagespeelde bestorming stonden jarenlang in boeken. Daardoor gingen mensen denken dat de foto's échte foto's van de bestorming waren. De communisten lieten later ook schilderijen en films maken, die het beeld bevestigden van een massale bestorming van het Winterpaleis door de bevolking.

bron 8

uit een Duitse wet over de Hitlerjugend (1936):

Alle Duitse jongeren in het Rijk worden samengebracht in de Hitlerjugend. De Duitse jongeren zullen niet alleen worden opgevoed door familie en school. Ze zullen in de Hitlerjugend lichamelijk en geestelijk worden opgevoed in de geest van het nationaal-socialisme.

bron 9

een fragment uit een dagboek van iemand uit de Sovjet-Unie (1937):

Wat hier gebeurt, kun je alleen maar verraad noemen. De belangrijkste dingen worden tijdens rechtszaken niet gezegd. Het pijnlijkst is het gedrag van vroegere partijleiders. Eigenlijk zouden ze zich moeten verdedigen, maar ze zeggen 'het spijt me'. Ze vertellen de rechter alles wat die wil horen. Daarna worden ze naar een strafkamp gestuurd.

bron 10

enkele fragmenten uit een dagboek van een Nederlander in Nederlands-Indië (1943-1944):

14 februari 1943

Met Erika ben ik met de fietstaxi en de tram naar een café aan zee gegaan.

5 juni 1944

Ik zie groepen bedelaars voor restaurants. Kinderen proberen de restjes uit glazen en kopjes te drinken en etensresten van de borden te eten. Bij de rijstpakhuizen zitten de hele dag mensen die gevallen rijstkorrels oprapen.

16 juni 1944

Het is niets bijzonders meer om mensen op straat te zien liggen, die 's nachts gestorven zijn. Het zijn meestal Indische Nederlanders van buiten de stad. Op de markt heb ik tientallen mensen gezien, die in plaats van normale kleding een dikke rieten slaapmat om hun lijf droegen.

bron 11

een bord uit de Tweede Wereldoorlog:

bron 12

een foto van schoenen in Auschwitz:

bron 13

Hieronder en op de volgende pagina's staan in totaal vijf afbeeldingen van Adolf Hitler.

afbeelding 1

Hitler geeft aan een soldaat een onderscheiding voor zijn moedige gedrag tijdens de verdediging van Berlijn tegen de troepen van de Sovjet-Unie:

afbeelding 2

Na de overwinning op de Fransen bezoekt Hitler de stad Parijs:

afbeelding 3

Hitler neemt een overwinningssparade af van Duitse soldaten in Polen:

afbeelding 4

Hitler overlegt met zijn generaals vlak voor de aanval op de Sovjet-Unie:

afbeelding 5

Hitler wordt toegejuicht nadat hij zojuist benoemd is tot rijkskanselier van Duitsland:

bron 14

De laatste Britse troepen in India houden een militaire afscheidsparade (1947):

bron 15

een foto van het uitroepen van de staat Israël (1948):

Toelichting

Op de achtergrond hangt een foto van Theodor Herzl.

bron 16

een tekening uit Duitsland (1948):

Toelichting

Vertaling van de Duitse tekst in de afbeelding: '130 dagen luchtbrug. Wij danken de piloten voor hun werk en inspanning'.

bron 17

een affiche:

Toelichting

Op het affiche staat: 'En NU Indië! Meldt U als vrijwilliger'.

bron 18

poster van een militair bondgenootschap (1963):

Toelichting

Vertaling van de Engelse tekst in de afbeelding: 'Waakzaamheid, de prijs van vrijheid'.

bron 19

een politieke prent over de Zesdaagse Oorlog (1967):

Toelichting

De man in het midden is de minister van Defensie van Israël.

Links op de prent is de koning van Jordanië te zien en rechts op de prent de Egyptische president.

bron 20

een politieke poster (1977):

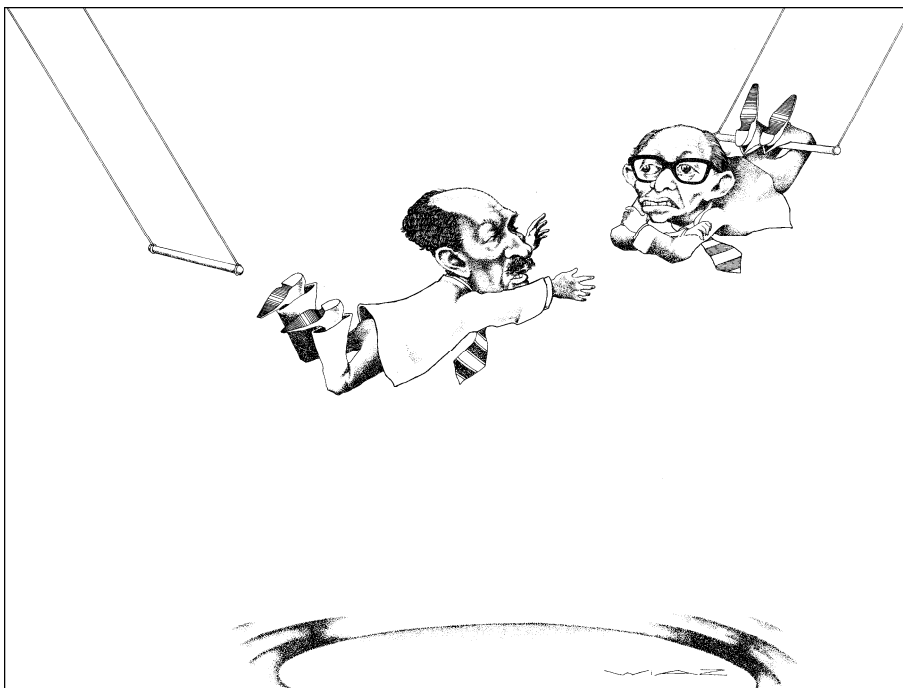

Toelichting

Op de poster staat geschreven: "stem eens op een vrouw, of is politiek alleen een mannenzaak?"

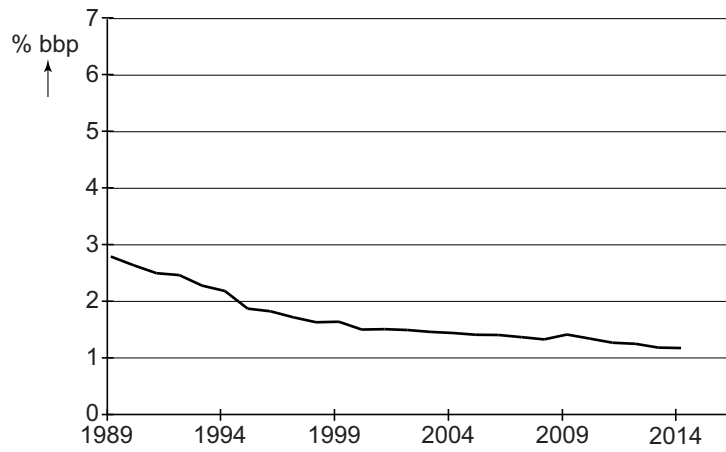
bron 21

Een politieke prent naar aanleiding van het bezoek van president Sadat aan minister-president Begin in Jeruzalem in 1977:

bron 22

uitgaven van het ministerie van Defensie in Nederland:

(bbp = bruto binnenlands product, dat betekent: alle goederen en diensten die in een land worden geproduceerd, uitgedrukt in geld.)

bron 23

Hieronder en op de volgende pagina's staan in totaal vijf afbeeldingen van demonstraties uit de periode 1900-2000.

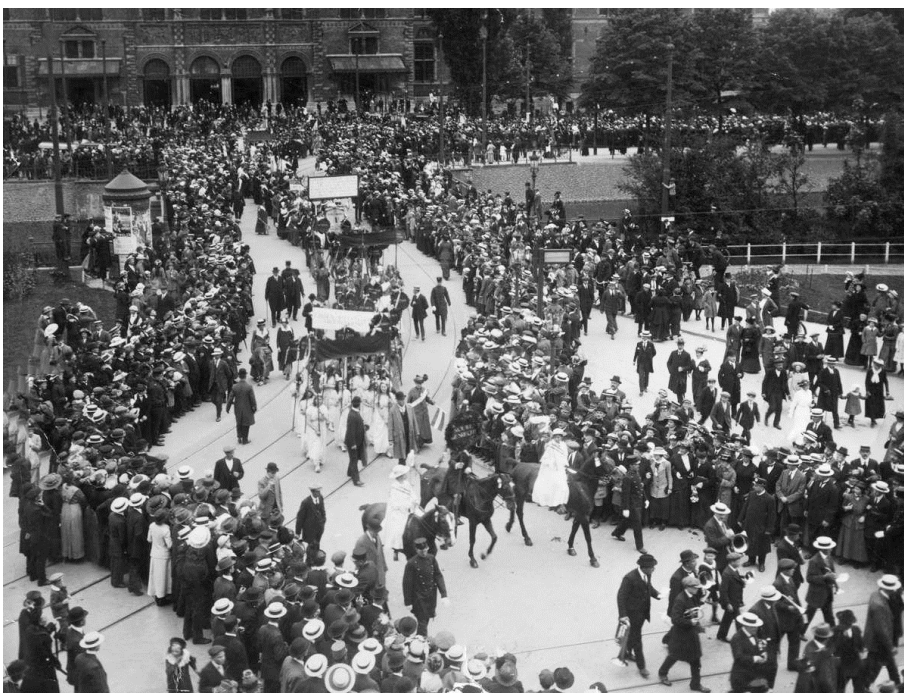
afbeelding 1

een demonstratie in de Verenigde Staten tegen de massale werkloosheid vlak na de beurskrach:

afbeelding 2

een demonstratie in Nederland voor vrouwenkiesrecht:

afbeelding 3

een demonstratie bij de Berlijnse Muur:

afbeelding 4

een demonstratie in de Verenigde Staten tijdens de Cubacrisis:

Toelichting

Op de borden staan leuzen vóór vrede en tegen oorlog.

afbeelding 5

een demonstratie in Berlijn vlak na de ondertekening van de Vrede van Versailles:

Toelichting

Op de borden staan leuzen tegen het vredesverdrag.

bron 24

een overzicht van het aantal nieuwe landen in Europa tussen 1990 en 1992:

jaartal	aantal nieuwe landen
1990	1
1991	16
1992	4

bron 25

uit een persbericht van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2015):

Het totaal aantal mensen dat behoort tot een religieuze groepering in Nederland, is in 2014 opnieuw gedaald. Het bedraagt nu 51 procent. Van de niet-westerse allochtonen is 79 procent godsdienstig. Oudere mensen zijn over het algemeen vaker godsdienstig dan jongeren. Ruim 70 procent van de 75-plussers behoort tot een religieuze groepering.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.